

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

- Η γέννηση όλων σχεδόν των δημοτικών τραγουδιών χάνεται στα βάθη του χρόνου και δεν είναι δυνατό να προσδιορίσουμε πότε δημιουργήθηκε το καθένα. Ως προς τον τρόπο με τον οποίο δημιουργείται ένα τραγούδι ακολουθείται η παρακάτω διαδικασία: αρχικά το συνθέτει ένας άγνωστος λαϊκός ποιητής και τραγουδιστής. Καθώς περνούν τα χρόνια και το τραγούδι αυτό διαδίδεται και τραγουδιέται και από άλλους, ο τραγουδιστής που το τραγουδάει κάθε φορά προσθέτει ή αφαιρεί ορισμένα στοιχεία στο λόγο ή στη μουσική ανάλογα με τη δική του έμπνευση, με την περιοχή κτλ.

- Έτσι, το τραγούδι, καθώς μεταδίδεται από στόμα σε στόμα διαμέσου πολλών γενεών και σε διάφορους τόπους, παθαίνει πολλές μεταβολές, ώσπου να πάρει μια σχετικά οριστική μορφή. Αλλά και η μορφή αυτή παρουσιάζει διαφορές από τόπο σε τόπο και γι' αυτό υπάρχουν διάφορες *παραλλαγές* του ίδιου τραγουδιού. Στο πλαίσιο λοιπόν της παραπάνω διαδικασίας κάθε δημοτικό τραγούδι είναι προϊόν πολυπρόσωπης διαχρονικής δημιουργίας, είναι *λαϊκό* δημιούργημα.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Στο σχολικό βιβλίο προτείνεται η κατάταξη των δημοτικών τραγουδιών σε τρεις μεγάλες κατηγορίες:

A. Τραγούδια που αναφέρονται σε εκδηλώσεις της ζωής (της αγάπης, νυφιάτικα, νανουρίσματα, παιδικά, κάλαντα, αποκριάτικα και άλλα εορταστικά, τραγούδια της ξενιτιάς, μοιρολόγια, γνωμικά, τραγούδια της δουλειάς).

B. Ιστορικά τραγούδια: αυτά που δημιουργήθηκαν λόγω ενός ιστορικού γεγονότος ή που αναφέρονται σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο (ακριτικά, κλέφτικα κ.ά.). Αναφέρονται σε θλιβερά κυρίως ιστορικά γεγονότα: σε πολέμους, αλώσεις πόλεων, επιδρομές ληστών, αιχμαλωσίες, σφαγές, θεομηνίες κ.ά.

Γ. Παραλογές: αφηγηματικά τραγούδια με ολοκληρωμένη υπόθεση και με περιεχόμενο πλαστό (φανταστικό). Τα θέματα τους (θρύλοι με δράκοντες και στοιχειά, ανόσιοι έρωτες ή απιστίες συζύγων, εξαφανίσεις και αναγνωρίσεις, νεκρυναστάσεις κ.ά.) αντλούνται κυρίως από θρύλους, από παραδόσεις και από τον κοινωνικό βίο. Συνήθως έχουν δραματική έκβαση.

ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

A. ως προς το περιεχόμενο

Τα θέματα των δημοτικών τραγουδιών αγκαλιάζουν όλα τα στάδια του βίου του ανθρώπου, καθώς αναφέρονται στις χαρές και στις πίκρες, στους καημούς και στους πόθους, στους αγώνες, στις ασχολίες και στις δραστηριότητες - γενικά σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής.

B. ως προς τη μορφή

Στιχουργικά γνωρίσματα Τα περισσότερα δημοτικά τραγούδια έχουν στίχο ιαμβικό, δεκαπεντασύλλαβο, που είναι χωρισμένος νοηματικά και στιχουργικά σε δύο ημιστίχια (8+7 συλλαβές), ενώ κάθε στίχος έχει αυτοτέλεια νοηματική και δεν υπάρχει *διασκελισμός*. Ως προς την ομοιοκαταληξία, αυτή δεν υπάρχει στο δημοτικό τραγούδι παρά μόνο στα δίστιχα.

Γ. ως προς τη γλώσσα, τα εκφραστικά μέσα, το ύφος

Στα δημοτικά τραγούδια χρησιμοποιείται καθαρή η γλώσσα του ελληνικού λαού όπως αυτός τη μιλάει, με κάποια ιδιωματικά στοιχεία, λιγότερα ή περισσότερα. Ο λόγος είναι παρατακτικός, με κύριες προτάσεις και ελάχιστες δευτερεύουσες χρησιμοποιείται πλούσιο λεξιλόγιο, με λίγα επίθετα και πολλά ρήματα και ουσια-

στικά. Το ύφος είναι σαφές, πυκνό και λιτό αλλά και παραστατικό, γιατί υπάρχουν ζωντανές εικόνες, παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, υπερβολές.

Η λιτότητα των δημοτικών τραγουδιών

Συνηθίζουμε να μιλάμε για «λιτότητα των εκφραστικών μέσων» που χαρακτηρίζει το δημοτικό τραγούδι. Όμως, όπως προκύπτει από τη μελέτη των δημοτικών τραγουδιών, υπάρχει πλούτος από εκφραστικά μέσα (πολλά σχήματα λόγου, εικόνες και σκηνές, διάλογος κ.ά., καθώς και ειδικά στοιχεία τεχνικής, όπως: οι συμβολικοί αριθμοί, το τριαδικό σχήμα, τα άστοχα ερωτήματα, οι στερεότυπες εκφράσεις κ.ά.). Είναι άτοπο λοιπόν να κάνουμε λόγο για «λιτότητα των εκφραστικών μέσων», η οποία μάλλον συγγέεται με τη γλωσσική λιτότητα, που είναι υπαρκτή. Πράγματι, στο λεξιλόγιο των δημοτικών τραγουδιών χρησιμοποιείται πολύ συχνά το ρήμα και το ουσιαστικό, όμως το επίθετο, που εκφράζει ιδιότητα ή κατάσταση δεν το συναντάμε συχνά. Στη σύνταξη, πάλι, κυριαρχούν οι κύριες προτάσεις και ο παρατακτικός λόγος, ενώ βρίσκουμε ελάχιστες δευτερεύουσες. Αυτή λοιπόν είναι η λιτότητα των δημοτικών τραγουδιών: όχι στα εκφραστικά μέσα, αλλά στο λεξιλόγιο και στη σύνταξη, όπου παραλείπεται ό,τι θεωρείται περιττό ή δευτερεύον.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

1. Συμβολικοί αριθμοί

Στα δημοτικά τραγούδια χρησιμοποιούνται συχνά οι αριθμοί 3 (και πολλαπλάσια του: 12, 45, 60 κ.ά.) και 7.

2. Ο νόμος των τριών (ή τριαδικό σχήμα)

Πολλές φορές όσα αναφέρονται σε ένα δημοτικό τραγούδι (πρόσωπα, έννοιες, καταστάσεις κ.ά.) παρουσιάζονται ανά τρία ή τρεις φορές (ο αριθμός αυτός από την αρχαιότητα θεωρείται μαγικός και ιερός· το τελευταίο δεσπάζει και στη χριστιανική θρησκεία: ο τριαδικός Θεός κ.ά.):

...το 'να να πάρει το σταυρό και τ' άλλο το βαγγέλιο, το τρίτο, το καλύτερο, την άγια τράπεζα μας...

3. Άστοχα ερωτήματα

Μερικές φορές διατυπώνονται 2-3 ερωτήματα, στην προσπάθεια του τραγουδιστή να εξηγήσει κάτι παράξενο, και στη συνέχεια δίνεται αρνητική απάντηση σε όλα, για να δοθεί στο τέλος η ορθή εξήγηση. Με αυτή την τεχνική πετυχαίνει ο δημιουργός να αυξήσει την αγωνία του ακροατή και να δώσει πιο έντονα αυτό που θέλει να τονίσει.

Αχός βαρύς ακούεται, πολλά ντουφέκια πέφτουν. Μήνα σε γάμο ρίχνονται, μήνα σε χαροκόπι; Ουδέ σε γάμο ρίχνονται, ουδέ σε χαροκόπι: Η Δέσπω κάνει πόλεμο με νύφες και μ' αγγόνια.

4. στερεότυπες εκφράσεις

Υπάρχουν πάρα πολλές στερεότυπες εκφράσεις -μικρές ή μεγάλες- που χρησιμοποιούνται σε πολλά τραγούδια, σαν τις ακόλουθες:

Τρία πουλάκια κάθονταν - ...πολύ του κακοφάνη - Δεν κεληδούσε σαν πουλί μηδέ σα χελιδόνι...

5. Επαναλήψεις

Μερικές φορές μια φράση του πρώτου ημιστιχίου επαναλαμβάνεται κάπως διαφοροποιημένη στο δεύτερο:

Το Μάη επαντρεύτηκε, το Μάη γυναίκα πήρε.

6. Διάλογος

Ειδικά στο δημοτικό τραγούδι ο διάλογος δε γίνεται μόνο ανάμεσα σε ανθρώπους αλλά και ανάμεσα σε ανθρώπους και σε ζώα (κυρίως άλογα ή πουλιά), ανάμεσα σε ανθρώπους και σε άψυχα (δέντρα, βουνά, ποτάμια), ανάμεσα σε ζώα ή σε άψυχα (βέβαια τα ζώα και τα άψυχα μιλούν την ανθρώπινη γλώσσα).

- Υπάρχουν επίσης η **περιγραφή**, η **αφήγηση**, η **υπερβολή** και το θέμα του **αδυνάτου** (= φαινόμενα που είναι αδύνατο να συμβαίνουν στη φύση).